

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
в Національному університеті
«Одеська політехніка»
доктору економічних наук,
професору
Лідії ВОЛОЩУК

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри підприємництва і торгівлі Національного університету «Одеська політехніка» Бавика Олександра Євгеновича на дисертацію Ніколаєва Дмитра Петровича «Формування стратегії сталого розвитку нафтогазових компаній України на основі адаптивних бізнес-моделей», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

1. Актуальність теми дисертації

Актуальність теми дисертаційного дослідження Ніколаєва Дмитра Петровича «Формування стратегії сталого розвитку нафтогазових компаній України на основі адаптивних бізнес-моделей» зумовлена необхідністю забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та стійкості підприємств нафтогазового сектору в умовах трансформації світового енергетичного ринку, посилення екологічних вимог, впровадження принципів ESG та зростання рівня невизначеності зовнішнього середовища.

Сучасні тенденції розвитку енергетичної галузі характеризуються активним переходом до низьковуглецевої економіки, підвищенням вимог до екологічної та соціальної відповідальності бізнесу, необхідністю впровадження інноваційних технологій та адаптації підприємств до нових умов функціонування. Для України зазначені процеси додатково ускладнюються наслідками воєнних дій, потребою у відновленні енергетичної інфраструктури та забезпеченні енергетичної безпеки держави. За таких умов особливого значення набуває формування ефективних стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній, здатних забезпечити збалансоване поєднання економічних, екологічних та соціальних цілей.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених питанням сталого розвитку та стратегічного управління, проблематика формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній на основі адаптивних бізнес-моделей залишається недостатньо дослідженою. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку теоретико-методичних положень і практичного інструментарію

стратегічного управління підприємствами нафтогазової галузі, що визначає наукову актуальність і практичну значущість дисертаційного дослідження.

Отже, тема дисертаційного дослідження є актуальною та має вагомое теоретичне і практичне значення. Її розроблення спрямоване на вирішення важливого науково-практичного завдання щодо формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній України в умовах трансформації енергетичного ринку, посилення вимог до сталого розвитку та необхідності адаптації підприємств до сучасних викликів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі Ніколаєва Дмитра Петровича, характеризуються належним рівнем обґрунтованості, що підтверджується логічною побудовою дослідження, комплексним характером використаного методичного інструментарію та послідовністю вирішення поставлених наукових завдань. Теоретичні положення роботи базуються на критичному аналізі праць вітчизняних і зарубіжних учених з питань сталого розвитку, стратегічного управління, адаптивних бізнес-моделей, ESG-підходів та функціонування підприємств нафтогазового сектору.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням сучасних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема методів аналізу та синтезу, наукової абстракції, порівняння, систематизації, економіко-статистичного аналізу, інтегрального оцінювання, експертних оцінок, сценарного підходу, кореляційного аналізу, кластеризації та графічної візуалізації результатів. Використані методи є адекватними поставленій меті дослідження та дозволили забезпечити належний рівень наукової достовірності сформульованих висновків і рекомендацій. Застосування зазначеного методичного інструментарію забезпечило належне обґрунтування запропонованих автором підходів до оцінювання рівня сталого розвитку, трансформаційної готовності та ризикостійкості нафтогазових компаній.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів підтверджуються також їх апробацією на міжнародних науково-практичних конференціях, публікацією основних результатів у фахових наукових виданнях та впровадженні окремих результатів дослідження у практичну діяльність підприємств нафтогазового сектору, а також в освітній процес і наукову діяльність Національного університету «Одеська політехніка».

У дисертації чітко визначено мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження, які є взаємоузгодженими та повною мірою відповідають темі роботи. Структура та зміст дисертаційної роботи узгоджуються з поставленою метою дослідження та забезпечують послідовне вирішення визначених завдань – від обґрунтування теоретичних засад сталого розвитку нафтогазових компаній до розроблення практичних рекомендацій щодо формування стратегій сталого розвитку на основі

адаптивних бізнес-моделей. Робота характеризується логічною послідовністю викладу матеріалу та цілісністю наукового підходу.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України та Європейського Союзу, статистичні матеріали, звітність вітчизняних і зарубіжних нафтогазових компаній, міжнародні стандарти ESG-звітності, аналітичні матеріали міжнародних організацій, результати власних досліджень автора та інші наукові джерела, що забезпечують репрезентативність, об'єктивність і достовірність отриманих результатів.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є належним чином обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та мають достатній рівень достовірності, що дає підстави визнати отримані результати науково обґрунтованими, достовірними та практично значущими.

3. Основні наукові результати дисертації

У дисертаційній роботі Ніколаєва Дмитра Петровича отримано низку наукових результатів, які характеризуються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною значущістю для розвитку стратегічного управління нафтогазовими компаніями в умовах трансформації енергетичного ринку.

Особливу наукову цінність мають розроблені автором концептуально-методичний підхід до формування адаптивних бізнес-моделей нафтогазових компаній та трьохпараметрична модель оцінювання сталого розвитку (T-E-S), які забезпечують комплексне поєднання стратегічних, технологічних, економічних та соціально-екологічних аспектів управління сталим розвитком підприємств нафтогазового сектору.

Серед найбільш вагомих результатів дослідження слід відзначити розроблені автором модель оцінювання ризикостійкості нафтогазових компаній та сценарний підхід до формування стратегічних рішень, які розширюють інструментарій стратегічного управління сталим розвитком підприємств нафтогазового сектору та забезпечують обґрунтування альтернативних траєкторій розвитку в умовах трансформації енергетичного ринку.

Важливим результатом дослідження є удосконалений методичний підхід до оцінювання рівня сталого розвитку нафтогазових компаній на основі системи ESG-індикаторів та інтегрального індексу сталого розвитку ISDM. Запропонований підхід дозволяє комплексно оцінювати економічні, екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємств, своєчасно виявляти дисбаланси розвитку та формувати обґрунтовані управлінські рішення щодо їх усунення.

Наукову та практичну значущість має розроблений автором науково-методичний підхід до оцінювання трансформаційної готовності нафтогазових компаній до впровадження адаптивних бізнес-моделей, який дозволяє визначати ключові фактори адаптивності підприємств, встановлювати статистично значущі взаємозв'язки між ними та формувати профілі готовності до стратегічної трансформації.

Подальшого розвитку набули теоретичні підходи до трактування сутності сталого розвитку нафтогазових компаній шляхом його розгляду як комплексної характеристики діяльності підприємства, що поєднує економічні, екологічні, соціальні та управлінські складові з урахуванням здатності до адаптації в умовах змін зовнішнього середовища. Важливим результатом є також систематизація наукових підходів до формування стратегій сталого розвитку та визначення місця адаптивних бізнес-моделей у системі стратегічного управління підприємствами галузі.

Отримані автором наукові результати є логічно взаємопов'язаними, відповідають поставленій меті та завданням дослідження, характеризуються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною значущістю, а також формують цілісне наукове підґрунтя для подальшого розвитку теоретичних і прикладних засад стратегічного управління сталим розвитком нафтогазових компаній в умовах трансформації енергетичного ринку.

4. Достовірність результатів, повнота відображення висновків і пропозицій дисертації в опублікованих автором роботах

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі Ніколаєва Дмитра Петровича, є достовірними та належним чином обґрунтованими. Достовірність отриманих результатів забезпечується:

- використанням значного масиву вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з проблематики сталого розвитку, стратегічного управління, адаптивних бізнес-моделей та функціонування підприємств нафтогазової галузі;
- опрацюванням нормативно-правових актів України та Європейського Союзу, статистичних матеріалів, міжнародних стандартів ESG-звітності, аналітичних даних міжнародних організацій, звітності вітчизняних і зарубіжних нафтогазових компаній та результатів власних досліджень автора;
- застосуванням сучасних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема економіко-статистичного аналізу, інтегрального оцінювання, експертних оцінок, сценарного підходу, кореляційного аналізу та кластеризації;
- апробацією результатів дослідження на міжнародних науково-практичних конференціях, а також їх публікацією у фахових наукових виданнях.

Основні положення, висновки та результати дисертаційного дослідження достатньою мірою відображені у 14 наукових працях, серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 9 публікацій апробаційного характеру. Загальний обсяг опублікованих праць становить 5,3 д.а., з яких 4,13 д.а. належать особисто здобувачу.

Аналіз змісту опублікованих праць свідчить про те, що вони повною мірою відображають основні результати дослідження, його наукову новизну, теоретичні положення та практичні рекомендації. Наукові результати, наведені в дисертації та публікаціях, отримані автором самостійно, а використані у співавторстві матеріали належним чином ідентифіковані та відображають особистий внесок здобувача.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію, достатньо висвітлені у наукових публікаціях та відповідають встановленим вимогам щодо повноти їх оприлюднення.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні, обґрунтуванні та впровадженні науково-методичних і прикладних рекомендацій щодо формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній України на основі адаптивних бізнес-моделей.

Запропоновані у дисертації підходи спрямовані на підвищення ефективності стратегічного управління, забезпечення адаптивності підприємств до змін зовнішнього середовища, посилення їх ризикостійкості та інтеграцію принципів сталого розвитку й ESG-підходу у практику господарської діяльності.

Практичну цінність мають розроблені автором методичний підхід до оцінювання рівня сталого розвитку нафтогазових компаній на основі системи ESG-індикаторів та інтегрального індексу сталого розвитку (ISDM), концептуально-методичний підхід до формування адаптивних бізнес-моделей, трьохпараметрична модель оцінювання сталого розвитку (T-E-S), а також рекомендації щодо вибору стратегічних сценаріїв розвитку нафтогазових компаній в умовах трансформації енергетичного ринку.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у практичну діяльність АТ «Укрнафта», де використано запропоновану систему оцінювання рівня сталого розвитку підприємства на основі інтегрального показника, що дозволило визначити пріоритетні напрями підвищення ефективності діяльності та стратегічної адаптивності компанії.

Практичні рекомендації щодо формування адаптивних бізнес-моделей, інтеграції ESG-принципів у систему стратегічного управління та врахування ризиків трансформації енергетичного ринку впроваджено у діяльність НАК «Нафтогаз України» та АТ «Укргазвидобування», що сприяло підвищенню обґрунтованості стратегічних управлінських рішень та ефективності функціонування підприємств галузі.

Матеріали дисертаційної роботи використовуються в освітньому процесі Національного університету «Одеська політехніка» під час викладання освітніх компонентів «Стратегія підприємства», «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Управління розвитком підприємства» та «Конкурентоспроможність: економіка та управління», що підтверджує науково-практичну значущість отриманих результатів та можливість їх використання у науковій, освітній і господарській діяльності.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Ніколаєва Дмитра Петровича характеризуються належним рівнем теоретичного обґрунтування та практичної спрямованості. Їх впровадження у діяльність підприємств нафтогазового сектору та використання в освітньому процесі підтверджують

практичну значущість отриманих результатів і можливість їх застосування для підвищення ефективності стратегічного управління, забезпечення сталого розвитку та адаптації підприємств до умов трансформації енергетичного ринку.

6. Академічна доброчесність

Аналіз дисертаційної роботи Ніколаєва Дмитра Петровича, наукових публікацій автора та інших матеріалів, у яких висвітлено основні результати дослідження, дає підстави стверджувати, що дисертацію виконано самостійно з дотриманням принципів академічної доброчесності.

У роботі належним чином наведено посилання на використані наукові джерела, нормативно-правові акти, статистичні матеріали та результати досліджень інших авторів. Фактів академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації результатів дослідження або інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Наукові результати, висновки та рекомендації, наведені у дисертації, є авторськими, а використання результатів спільних наукових праць здійснено виключно в межах особистого внеску здобувача, який чітко визначено у відповідних публікаціях.

Дисертаційна робота відповідає вимогам академічної доброчесності, встановленим законодавством України та нормативними документами у сфері вищої освіти і науки.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Водночас, позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи, її теоретичну та практичну значущість, доцільно висловити окремі побажання та дискусійні міркування.

1. У підрозділі 1.3 дисертації (с. 74–95) автором ґрунтовно досліджено сучасні тенденції розвитку нафтогазової галузі та особливості реалізації концепції сталого розвитку. Разом із тим науковий інтерес становить більш детальне висвітлення перспектив впливу європейської кліматичної політики та механізмів декарбонізації на стратегічні пріоритети розвитку українських нафтогазових компаній.

2. Запропонований автором методичний підхід до оцінювання рівня сталого розвитку нафтогазових компаній на основі інтегрального індексу ISDM (с. 139–166) є достатньо обґрунтованим та практично цінним. Разом із тим певний інтерес викликає можливість подальшого розширення системи показників шляхом включення індикаторів енергетичної безпеки та стійкості функціонування підприємств в умовах кризових явищ.

Наведені зауваження та побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, її наукову новизну та практичну значущість.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Ніколаєва Дмитра Петровича на тему «Формування стратегії сталого розвитку нафтогазових компаній України на основі адаптивних бізнес-моделей» є самостійною завершеною науковою працею, виконаною на актуальну тему, що має важливе теоретичне та практичне значення для розвитку економічної науки та вдосконалення стратегічного управління підприємствами нафтогазового сектору.

У роботі отримано науково обґрунтовані результати, які характеризуються належним рівнем наукової новизни, достовірності та практичної значущості. Теоретичні положення, методичні підходи та практичні рекомендації автора спрямовані на вирішення актуальних проблем формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній в умовах трансформації енергетичного ринку, посилення екологічних вимог та зростання рівня невизначеності зовнішнього середовища. Результати дослідження пройшли необхідну апробацію, достатньо повно висвітлені у наукових публікаціях та підтверджені відповідними документами про впровадження.

Порушень принципів академічної доброчесності у дисертаційній роботі не виявлено.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, рівень їх обґрунтованості та достовірності, дисертаційна робота Ніколаєва Дмитра Петровича відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний рецензент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри підприємництва і торгівлі
Національного університету
«Одеська політехніка»

Олександр БАВИКО